

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ “ТІНЬОВОЇ” ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Ащепкова Д.

студентка факультету економіки і права ХНЕУ ім. Семена Кузнеця

Однією з найбільш актуальних макроекономічних проблем сучасності є розвиток “тіньової” економіки – видів економічної діяльності людей, які знаходяться поза державним контролем і фінансовим обліком. Як правило, до “тіньової” економіки належить незаконна (або кримінальна) економіка, тобто економічна діяльність, яка повністю заборонена законом; нелегальна (або “підпільна”) економіка, тобто економічна діяльність з виробництва дозволених законом товарів і послуг, але без їх державної реєстрації та/або з ухиленням від сплати податків; неформальна економіка (або самозайнятість), тобто економічна діяльність самозайнятих фізичних осіб у сімейному бізнесі; виробництво домогосподарствами продукції для власного споживання [1]. Безумовно, поява “тіньового” сектору завдає серйозних збитків державі, оскільки державний бюджет країни недоотримує податки, пільгові категорії населення позбавляються належного рівня соціального забезпечення, також поширюється корупція та злочинність. У той же час “тіньова” економіка має і певні переваги. Так, під час промислового спаду та/або економічних криз вона дозволяє тим, хто втратив основну роботу і стикнувся з фінансовими труднощами, отримувати додаткові доходи і тим самим сприяти формуванню “ефективного” сукупного попиту в країні. Підприємства також можуть отримувати економічну вигоду, йдучи працювати “в тінь”, оскільки у такий спосіб вони мають змогу зменшити податкове навантаження й водночас уникнути постійного контролю та обліку з боку держави. Тому не дивно, що по мірі того як в країні підвищується гранична ставка оподаткування прибутку, зростає і “тіньовий” сектор.

Проблема розвитку “тіньового” сектору є актуальною як для України, так і для більшості країн світу. Зокрема, рівень “тіньового” сектору в Україні варіюється у межах від 27% до 36% (у 2010 р. він становив 36%, у 2011 р. – 32%, у 2012 р. – 30%, у 2013 р. – 30%, у 2014 р. – 36%, у 2015 р. – 35%, у 2016

р. – 33%, у 2017 р. – 32%, у 2018 р. – 29%, у 2019 р. – 27%, у 2020 р. – 30%) [2]. Така ситуація обумовлена як складними умовами ведення бізнесу, так і нестабільною макроекономічною ситуацією в означений період. Зауважимо, що “тіньова” економіка в Україні поділяється на “наслідкову”, сутність якої полягає в тому, що економічну вигоду отримують усі учасники ринкового процесу, та “пасивну”, сутність якої полягає в тому, що економічну вигоду отримує лише один учасник ринкового процесу – продавець. Наприклад, якщо виробник певного товару реалізує його і не сплачує податків до державного бюджету країни, то це є прикладом “пасивної тіньової” економіки. Натомість у випадку, якщо покупець товару отримує знижку і при цьому не вимагає товарний чек, то це є прикладом “наслідкової тіньової” економіки, оскільки економічну вигоду отримують обидва учасники ринкового процесу: виробник уникає податкового тягаря, а покупець заощаджує певну частину свого бюджету. Так, згідно з даними [2] у 2020 р. в Україні понад 74% “тіньового” сектору – це прояви “наслідкової тіньової” економіки і приблизно 26% “тіньових” фінансових операцій в країні – це прояви “наслідкової тіньової” діяльності.

Щодо галузевих особливостей розвитку “тіньової” економіки в Україні, то найвищою є ступінь “тінізація” таких галузей: транспорту, логістики, фінансів, страхування та будівництва (табл. 1). Причому за період 2019-2020 рр. рівень “тінізації” основних видів економічної діяльності дещо зріс.

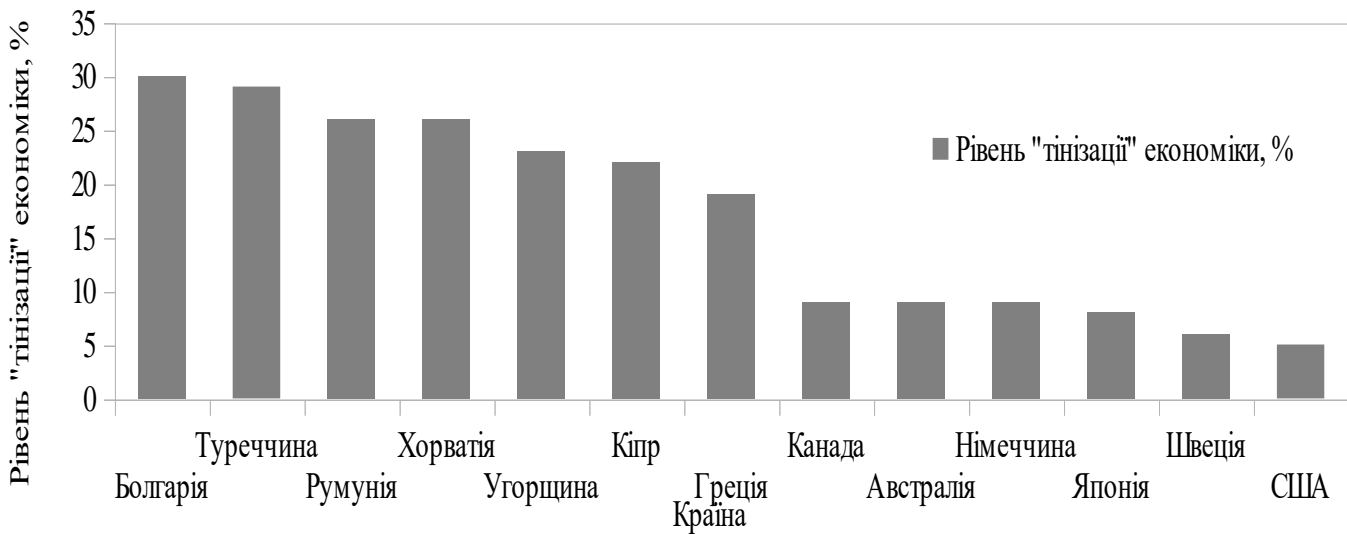
Таблиця 1.

Галузеві особливості розвитку “тіньового” сектора України

Показник	2019 р.	2020 р.
Рівень “тінізації” галузі будівництва, %	21	31
Рівень “тінізації” добувної промисловості, %	23	39
Рівень “тінізації” сфери операцій з нерухомим майном, %	30	44
Рівень “тінізації” обробної промисловості, %	21	32
Рівень “тінізації” сфери сільського, лісового та рибного господарства, %	32	30
Рівень “тінізації” галузі транспорту, %	32	54
Рівень “тінізації” сфери фінансів та страхування, %	31	27

Не менш актуальною проблема “тіньової” економіки є і для інших країн

світу. Так, найвищій рівень “тіньового” сектора характерний для переважної більшості африканських країн (у Мозамбіку він становить понад 85%, у Танзанії – майже 83%, у Нігерії – близько 82%), а серед європейських країн – для Болгарії (30,1%) і Туреччини (29,4%) (рис. 1). У той же час до країн з найнижчим “тіньовим” сектором належать США (4,8%), Швеція (5,5%), Австрія (6,1%), Нова Зеландія (6,8%) [2].

Рис.1. Динаміка розвитку “тіньової” економіки різних країнах світу

Таким чином, проблема розвитку “тіньового” сектору є актуальною як для України, так і для багатьох країн світу. Щодо України, то майже третина доходів громадян знаходиться поза державним контролем і фінансовим обліком, причому найвищою є “тінзація” таких галузей як транспорт, логістика, фінанси та будівництво. Щодо інших країн світу, то найвищій рівень “тіньового” сектора характерний для африканських країн, а найнижчий – для країн з розвинутою ринковою економікою. Для вирішення проблеми “тінзації” економіки доцільними є такі заходи: дебюрократизація та деолігархізація влади, розвиток системи електронного урядування, поширення електронного документообігу, імплементація концепції електронного суду, захист прав власності інвесторів.

Список використаних джерел

1. Власенко Ю. Г. Тіньова економіка як негативний фактор на шляху до економічного зростання України / Ю. Г. Власенко, Т. О. Власенко // Ефективна економіка. – 2021. – №2.
2. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний